

To 14.9.2023 Konservatorion konserttisali

Kamarimusiikki- konsertti

OHJELMA

Michael Haydn:

Kvartetto C-duuri MH600

Allegro con spirito

Adagio

Rondo. Presto

Gabriela Dogaru, englannintorvi

Konstancja Smolorz, viulu

Akito Goto, sello

Joel Madetoja, kontrabasso

Jennifer Higdon:

Soliloquy

Gabriela Dogaru, englannintorvi

Konstancja Smolorz, viulu

Klaus-Peter Haav, viulu

Laraine Kaizer-Viazovtsev, alttoviulu

Akito Goto, sello

Richard Strauss/Franz Hasenöhr

Till Eulenspiegel –
einmal anders! op.28

Konstancja Smolorz, viulu

Joel Madetoja, kontrabasso

Julia Rima, klarinetti

Boğaç İpeklioğulları, fagotti

Lauri Purhonen, käyrätorvi

Väliaika 20 min

Johannes Brahms

Kvintetto klarinetille ja jousikvartetille
h-molli op. 115

Allegro

Adagio

Andantino - Presto non assai, ma con sentimento

Con moto

Petri Vallius, klarinetti

Klaus-Peter Haav, viulu

Alina Hiltunen, viulu

Laraine Kaizer-Viazovtsev, alttoviulu

Akito Goto, sello

Konsertin kesto on noin 1 h 45 min,
sisältäen väliajan.

TEOSESITTELYT

Michael Haydn:

Kvartetto C-duuri MH600

Joseph Haydnin pikkuveli **Michael**

Haydn (1737–1806) oli **Mozartin** ohella Salzburgin merkittävin säveltäjä 1700-luvun jälkipuolella. Arkkipiispanhovin illallisilla hän istui hoviherrojen pöydässä, toisin kuin Mozartit, jotka aterioivat palvelijoiden kanssa. Viinaan menevän urkurisäveltäjän lipsuessa toisinaan tehtävistään Mozart paikkasi häntä soittajana ja säveltäjänä. Jos joku ihmettelee, minne on kadonnut Mozartin sinfonia nro 37, niin kyseessä on Michael Haydnin sinfonia, johon Mozart on säveltänyt johdannon.

Michael Haydn sävelsi paljon kamarimusiikkia, eikä kaihtanut harvinaisiakaan kokonpanoja. Niihin lukeutuu verraten myöhäinen (1795) *Kvartetto englannintorvelle, viululle, sellolle ja bassolle C-duuri MH 600*. Kontrabassoja tai violonea Haydn käytti kamariteoksissaan usein tuomaan kansanomaista juurevuutta ja jyrkeyttä. Englannintorvi sen sijaan oli melkoinen harvinaisuus, 1700-alkupuolella kehitetty oboensukuinen soitin, joka vuosisadan lopulla alkoi hiljalleen yleistyä. Englannin kanssa soittimen alkupeällä on hyvin vähän tekemistä.

Haydnin kvartetto alkaa pirteästi (*Allegro con spirito*) ja englannintorven ohella viulu ja sello viskelevät sekaan solistisia luikkauksia. Iloisesti pulisevan alun jälkeen hidas osa (*Adagio*) keskittyy englannintorven laulutaitoihin ja maalaa melodisen idyllin, jonka tunnelmaan kaikki soittimet osallistuvat hartaina bassoa myöten. Pienet poikkeamat molliin vain syventävät tunnetta.

Keinuva finaali (*Rondo. Presto*) käynnistyy iloisesti kisaillen ja sooloja tarjotaan ensin viululle ja sellolle ja vasta sitten 'cor anglaiselle'. Osan puolivälissä englannintorvi saa tilaisuutensa loistaa ja soittimille on jätetty myös tilaisuuksia kadensseihin.

Jennifer Higdon: Soliloquy

Jennifer Higdon (s. 1962) on tällä hetkellä yksi USA:n menestyneimpiä ja palkituimpia säveltäjiä. Hänen tonaalisvoittoinen sävelkielensä edustaa amerikkalaista **Barberista** ja **Coplandista** polveutuvaa valtavirtaa. Higdon opiskeli Curtis-instituutissa **David Loebin** ja **Ned Rorem**in johdolla ja suoritti tohtorintutkimon Pennsylvanian yliopistossa. Pulitzer-palkinto irtosi vuonna 2010 viulukonsertolla.

Soliloquy on alun perin englannintorville tai klarinetille ja jousikvartetille tai jousiorkesterille vuonna 2004 sävelletty miniatyyri – erilaisia versioita on sen jälkeen syntynyt useampia. Kappale on esimerkki Higdonin tunteikkaasta, post-romanttisesta tyylistä, jossa ei ole jälkiä 1900-luvun radikaaleista oivalluksista.

Higdon on lukuisissa konsertoissaan osoittanut olevansa taitava solistin ja orkesterin välisen vuoropuhelun viritäjä. Soliloquyissa nuo roolit asettuvat hieman kauemmas toisistaan.

”Soliloquy tarkoittaa puheen pitämistä. Tämä teos on solistin mielteliäs, surumielinen puhe, jota jousest avustavat. Se on puhtaasti musiikillinen ajatus”, kirjoittaa säveltäjä.

Richard Strauss: Till Eulenspiegel einmal anders (“Till Eulenspiegel kerran toisinkin”, sovittanut Franz Hasenöhr)

Historiallinen huijari ja keppostelija **Till Eulenspiegel** eli luultavasti 1300-luvulla Pohjois-Saksassa. **Richard Strauss** (1864–1949) kiinnostui aiheesta kuuluaan **Cyrril Kistlerin** *Till Eulenspiegel* -oopperan vuonna 1889. Strauss toimi Weimarin oopperassa apulaiskapellimestarina, jossa hän ryhtyi suunnittelemaan teemasta omaa oopperaa.

Strauss merkitsi luonnoksiinsa noihin aikoihin kuvauksen päähenkilöstään: ”Till, ihmistenvihaaja ja luonnonpalvoja, joka ei osaa tulla järkiinsä. Tyhjäntoimittaja ja laiskuri, joka turhanpäiväisyyksillään kiusaa rakasta

Herraamme, joka pitää ihmisiä pilkkaamaan ja huiputtaa heitä aina kun voi. Joka ei kunnioita naisia, vaan viettelee heidät aina kun kykenee; joka palvoo mykkää luontoa, kuin vääristynyttä harhakuvaa.”

Vuonna 1894 Strauss siirtyi työskentelemään Münchenin hoviorkesterin kapellimestariksi ja tässä vaiheessa aiheesta muotoutui sinfoninen runoelma, *Till Eulenspiegeln lystikkäät kepposet, vanhan veijaritarinan mukaan rondomuodossa suurlle orkesterille op. 28* (1895). Runoelma on orkesteriohjelmiston suurimpia taiturinumeroja, jonka kimmeltävä orkestraatio ja aiheiden sinkoilu kuuluvat suurten orkestereiden näytöksiin.

Franz Hasenöhrin (1885–1970) kamarisovitus *Till Eulenspiegel einmal anders (“kerran toisin”)* voisi tuntua suoranaisselta pyhäinhäväistykseltä, ellei Straussin alkuperäisteoksen aihe olisi niin epäpyhä.

Massiivisen orkesterikoneiston supistaminen viulun, kontrabasson, klarinetin, fagotin ja käyrätorven miniatyyrikoonpanoon ja kappaleen lyhentäminen alle puoleen alkuperäisestä tekee hyvän tahtoista pilaa Straussin germaanisesta huumorintajusta. Alkuperäisteoksen virtuoosisuus on yhä tallella ja jopa korostunut, joten parodian parodiassa voi pilkka käydä omaan nilkkaan.

Legenda kertoo, että Hasenöhrin sovitus soitettiin 1940-luvulla jossain päin Saksaa (versio on painettu vuonna 1952). Vanha herrasmies tuli kiittelemään sovittajaa esityksen jälkeen.

– Teidän pitäisi tutustua alkuperäiseen teokseen, se on paljon parempi, vakuutti Hasenöhr.

– Tiedän, olen Richard Strauss.

Johannes Brahms: Kvintetto klarinetille ja jousikvartetille h-molli op. 115

Johannes Brahms (1833–1897) oli 1890-luvun alussa päättänyt jäädä eläkkeelle, mutta innostui säveltämisestä uudestaan tavattuaan Meiningenin hoviorkesterin klarinetisti **Richard Mühlfeldin**. Brahms tutustui Mühlfeldiin vuonna 1890

kamarimusiikkiharjoituksissa, joissa työn alla oli Mozartin klarinettikvintetto.

Brahmsin klarinettikvintetto op. 115 vuodelta 1891 on täynnä sovinnollista hyvästijätön henkeä. Luopumisen tunne on kosketeltava ensimmäisessä osassa (*Allegro*), joka alkaa valoisasti D-duurissa, mutta taipuu surumieliseen h-molliin. Jousien alkurepliikki valmistaa hienosti klarinetin esittäytymisen, joka pelkällä soinnillaan määrittää teoksen tunneskaalan. Nostalgisista intohimon leimahduksista huolimatta vanha säveltäjä tuntuu suhtautuvan nykyhetken varovaisesti ja tulevaisuuteen pessimistisesti.

Hidas osa (*Adagio*) on Mozartin kvinteton *Larghetto*n seuraaja. Tuudittavaa kehystaitetta peittää lämmin ja myötäelävä tunteellisuus, jota rajaa sordinoituista jousista kumpuava alakulo. Impulsiivinen väljakso (più lento) leimahtavine klarinettijuoksutuksineen viittaa unkari-laiseen romanimusiikkiin, johon Brahms tutustui nuoruudessaan kierrellessään

viulisti **Ede Reményin** kanssa Unkarin pustalla. Keveämpi kolmas osakaan (*Andantino*) ei riko teoksen sävyisää molitunnelmaa, huolimatta nopeasta prestotaitteestaan. Fokus on taitavasti risteilevissä rytmeissä ja klarinetin ja jousien vuoropuhelussa.

Finaali (*Con moto*) on, kuten Mozartilla, muunnelmamuotoinen ja tumman h-mollin hallitsema, lukuun ottamatta muutamia väliin tunkeutuvia D-duuri-valonsäteitä. Muuntelusta oli tullut Brahmsille kontrastien ja konfliktien sijaan moderni tapa käsitellä ja linkittää aiheita. Klarinettikvintetossa muuntelemisesta on tullut koko teoksen läpäisevä metodi, joka tuntuu kertovan ihmiselämän jatkuvuudesta ja rajallisuudesta. Viidennessä ja viimeisessä muunnelmassa Brahms palaa ensimmäisen osan aiheisiin. Ympyrä ei sulkeudu totutulla tavalla, vaan teos päättyy surullisen toteavasti.

Teosesittelyt: **Antti Häyrynen**